

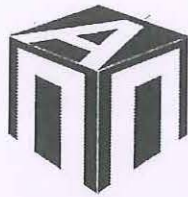
ASOCIJACIJA PROSTORNIH PLANERA SRBIJE
UNIVERZITET U BEOGRADU - GEOGRAFSKI FAKULTET

LOKALNA SAMOUPRAVA U PLANIRANJU I UREĐENJU PROSTORA I NASELJA

GENEZE I PERSPEKTIVE PROSTORNOG RAZVOJA



Urednici:
DR DEJAN FILIPOVIĆ
DR DANICA ŠANTIĆ
MIROSLAV MARIĆ



**ASOCIJACIJA PROSTORNIH PLANERA SRBIJE
UNIVERZITET U BEOGRADU - GEOGRAFSKI FAKULTET
GRAD TREBINJE**

u saradnji sa

Prirodno-matematičkim fakultetom Univerziteta u Banjoj Luci
Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije
Ministarstvom za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju Republike Srpske

organizuju

sedmi naučno-stručni skup
sa međunarodnim učešćem

**LOKALNA SAMOUPRAVA
U PLANIRANJU I UREĐENJU
PROSTORA I NASELJA**

Zbornik radova

Urednici:
Dr Dejan Filipović
Dr Danica Šantić
Miroslav Marić

Trebinje, april 2018.



**ASOCIJACIJA PROSTORNIH PLANERA SRBIJE
UNIVERZITET U BEOGRADU - GEOGRAFSKI FAKULTET**

Izdavač:

Asocijacija prostornih planera Srbije
Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet

Za izdavača:

Miroslav Marić
Dr Dejan Filipović

Urednici:

Dr Dejan Filipović
Dr Danica Šantić
Miroslav Marić

Dizajn korica:

Milan Radović

Grafička priprema i štampa:

„Grafika Galeb” - Niš

Tiraž:

300 primeraka

Trebinje, april 2018.

Publikovanje zbornika radova finansijski pomoglo:

Grad Trebinje

Prikazani radovi učesnika sa Geografskog fakulteta Univerziteta u Beogradu deo su rezultata istraživanja na naučno-istraživačkim projektima pod brojevima 173038, 176008, 176017, 179035, 43007, 47006, 37010 koje finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS.

Napomena: Referati su štampani u obliku autorskih originala. Stavovi izneti u objavljenim radovima ne izražavaju stavove Urednika Zbornika i Organizatora skupa. Autori preuzimaju pravnu i moralnu odgovornost za ideje iznete u svojim radovima. Izdavač neće snositi nikakvu odgovornost u slučaju ispostavljanja bilo kakvih zahteva za naknadu štete.

Sadržaj

RODNA NEJEDNAKOST I PROSTOR	597
Vesna Miletić Stepanović, Ljubica Rajković	
PORODICE SA DECOM U BEOGRADU: PROSTORNO-DEMOGRAFSKA ANALIZA .	605
Vera Gligorijević	
SERVISI PODRŠKE U LOKALNOJ ZAJEDNICI ZA SOCIJALNU I ZDRAVSTVENU ZAŠTITU STARIH SEOSKIH ŽITELJA	613
Ljubica Rajković, Vesna Miletić Stepanović	
OBRAZOVNA STRUKTURA RADNIH POTENCIJALA U SRBIJI – PROSTORNA DISTRIBUCIJA I REGIONALNE RAZLIKE	619
Vesna Jokić, Omiljena Dželebdžić	
SIROMAŠTVO - VIŠEDIMENZIONALNI FENOMEN I GLOBALNI PROBLEM ..	629
Mirjana Gajić, Rajko Golić	
ETNIČKA STRUKTURA STANOVNIŠTVA KAO DETERMINANTA URBANIZACIJE ISTOČNE SRBIJE	637
Aleksandar Knežević	
STANOVNIŠTVO U PROSTORNOM PLANU OPŠTINE BROD U FUNKCIJI LOKALNOG RAZVOJA	647
Gordana Jevtić, Dragana Popović	
STANOVNIŠTVO U PROSTORNOM PLANIRANJU PRIJEPOLJSKOG KRAJA ..	655
Slađana Janković	
STANOVNIŠTVO U PROSTORNOM PLANIRANJU BIJELJINE	661
Stevan Čukić, Branka Blagojević, Mirela Čukić	
EFEKTI REGIONALNOG PLANIRANJA U HRVATSKOJ NA PRIMERU DEMOGRAFSKOG RAZVOJA BANIJE	669
Aleksandar Kovjanić, Vedran Živanović	
GIS ANALIZA PODSTANDARDNIH ROMSKIH NASELJA U SRBIJI	677
Aleksandar Đorđević	
LOKALNO STANOVNIŠTVO U PLANIRANJU PLANINSKIH TURISTIČKIH PODRUČJA U SRBIJI	687
Dejan S. Đorđević, Zoran Radosavljević	
ULOGA LOKALNOG STANOVNIŠTVA U RAZVOJU TURIZMA NA PROSTORU PIO "VLASINA"	697
Marina Vesić, Teodora Miletić, Stefan Budišin, Nikola Stanikić	
ZAŠTITA PREDELA IZUZETNIH ODLIKA „POTAMIŠJE“ KAO FAKTOR DEMOGRAFSKOG RAZVOJA	705
Nataša Simičić, Tanja Topo, Svjetlana Reko	
ODNOS PROSTORNOG PLANIRANJA I BEZBEDNOSTI STANOVNIŠTVA	713
Jovanović Aleksandra	

OBRAZOVNA STRUKTURA RADNIH POTENCIJALA U SRBIJI – PROSTORNA DISTRIBUCIJA I REGIONALNE RAZLIKE

Vesna Jokić¹, Omiljena Dželebdžić²

Apstrakt: Obrazovanje je jedan od ključnih elemenata održivog ekonomskog razvoja (ekonomije zasnovane na znanju) i socijalne kohezije društva. Takođe, dostignuti nivo obrazovanosti populacije i permanentno obrazovanje su bitni uslovi uravnoteženog regionalnog razvoja.

Predmet ovog rada je analiza regionalnih i lokalnih razlika prema obrazovnom nivou radne populacije (20-64 godine) u Republici Srbiji, na osnovu podataka Popisa 2011. godine. Cilj rada je rangiranje i klasifikacija opština/gradova prema obrazovnoj strukturi radnog kontigenta stanovništva, što je pokazatelj potencijala ljudskih resursa kao nosioca ekonomskog i socijalnog razvoja.

Ključne reči: stanovništvo, obrazovna struktura, radni potencijali, ravnomerni regionalni razvoj.

THE EDUCATIONAL STRUCTURE OF WORKFORCE IN SERBIA - SPATIAL DISTRIBUTION AND REGIONAL DIFFERENCES

Abstract: Education is one of the key element for achieving the goals of sustainable economic development (economy based on knowledge) and social cohesion in society. Also, the educational level attained and permanent education (lifelong learning) are important conditions for balanced regional development.

The subject of this paper is the analysis region and local differences in the education level of workforce (20-64 years) in the Republic of Serbia, on the 2011 Census data. The goal of the paper is to rank and classify municipalities/cities according to the educational structure of workforce, as an indicator of human resources potentials of economic and social development.

Key words: population, education structure, workforce, municipality, balanced regional development.

¹ Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, Bulevar kralja Aleksandra 73/II, Beograd, vesna@iaus.ac.rs

² Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije, Bulevar kralja Aleksandra 73/II, Beograd, omiljena@iaus.ac.rs

UVOD

U savremenom svetu obrazovanje se smatra ključnim faktorom socijalnog blagostanja i ekonomskog razvoja. Intenzivne društvene i ekonomske promene krajem XX i početkom XXI veka, nastale kao neposredna posledica snažnog naučno-tehnološkog razvoja i tehničkih dostignuća, dovele su do značajnih transformacija kroz spoznaju o neophodnosti sticanja i implementacije novih znanja u svim sferama ljudskog delovanja. Naime, u uslovima procesa globalizacije i napretka informaciono-komunikacionih tehnologija, obrazovanje dobija sve značajniju ulogu pa je u samom vrhu prioriteta u strategijama i politikama socijalnog, ekonomskog i tehnološkog razvoja. Istovremeno, efekti obrazovanja se ne odražavaju samo na pojedinca, već i na društvo u celini, pa se obrazovne politike ne tretiraju samo kao politike za stvaranje ljudskog kapitala, već kao deo razvojne politike (Mitrović, M. & Mitrović, I., 2015).

U Evropskoj uniji, Lisabonskom strategijom 2000. godine (*The Lisbon European Council: An Agenda of Economic and Social Renewal for Europe*), iskazano je opredeljenje da se povećanje konkurentnosti Evrope temelji na ulaganju u produktivno društvo zasnovano na znanju. Obrazovanje je postavljeno kao jedan od najvažnijih stubova u ostvarivanju definisanih ciljeva. Ustrateškom dokumentu „Evropa 2020 – strategija za pametni, održivi i inkluzivni rast“ (*Europe 2020 - A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*), politike razvoja obrazovanja i obuke čine okosnicu strategije. Tako, od ukupno sedam inicijativa, tri se direktno odnose na obrazovanje, a indirektno je povezano i sa ostale četiri, s obzirom na to da su znanje i veštine jedan od osnovnih resursa napretka i razvoja. Ključni cilj Strategije jeste da se do 2020. godine poveća udeo stanovništva starosti 30-34 godine sa diplomom visokoškolske ustanove na najmanje 40%. (Poređenja radi, u Srbiji je, prema Popisu 2011.g. bilo 24,8% stanovnika sa višom ili visokom školom u kategoriji 30-34 godine, dok je prosek EU-27 bio 30,1%).

Institut Svetske banke je u okviru programa „Znanje za razvoj“ (Knowledge for Development) definisao okvir i razvio metodologiju (Knowledge Assessment Methodology) za sistematično vrednovanje napretka prema ekonomiji zasnovanoj na znanju. Obrazovanje i obuka predstavlja prvi od četiri stuba, i naročito je važan, jer za uključivanje u savremeni razvoj država mora da ima dobro obrazovane i obučene građane koji stvaraju, šire i koriste relevantna znanja, teže ka povećanju ukupne produktivnosti i ubrzanju ekonomskog rasta (Chen, D., & Dahlman, C., 2004).

Sumarno, današnja globalizacija ekonomije zahteva od zemalja da stvaraju i podržavaju rezerve dobro obrazovanih radnih potencijala koji su u stanju da se brzo prilagode promenama u okruženju i rastućim potrebama proizvodnih sistema. Postoji opšta saglasnost da visokostručna populacija čini najveći i najznačajniji potencijal i razvojni resurs. Naime, zemlje u kojima je dominantno osnovno obrazovanje češće će biti ograničene niskim nivoom prihoda i manjim mogućnostima za dalji razvoj (*World Economic Forum, 2013. World Economic Forum, 2015*).

U poslednjih nekoliko decenija relevantna literatura pokazuje da su regionalne nejednakosti povezane sa razlikama u osobenostima socio-ekonomskih karakteristika svakog regiona. Među njima ljudski kapital, a naročito dostignuti nivo obrazovanja stanovništva, predstavlja jedan od ključnih faktora razlika u ekonomskom rastu regiona. (Karahasan, B. & López-Bazo, E., 2013). Drugim rečima, ljudski kapital se smatra važnim faktorom u objašnjavanju razlika u ekonomskom razvoju među regionima, odnosno ključnom komponentom socijalnog i ekonomskog razvoja. Dostignuti nivo/stepen obrazovanja utiče na ekonomski rast regiona, na zapošljavanje ljudi, što povratno ima direktan uticaj na nivo siromaštva i ekonomsko blagostanje svakog građanina, regiona i države. (Chocholatá, M., & Furková, A., 2017). Stoga bolje/detaljnije poznavanja osobenosti i prostorne distribucije ljudskog kapitala doprinosi i boljem razumevanju regionalnih i unutarregionalnih nejednakosti.

Pitanja regionalnih nejednakosti u Srbiji su predmet brojnih analiza i dokumenata. Međutim, obrazovanje stanovništva nikada nije posmatrano kao relevantan faktor (uzrok) takvih razlika

Cilj ovog rada je da pruži uvid u kvalitet radnog kontingenta (starosna grupa 20-64 godina) Srbije posmatran prema dostignutom nivou formalnog obrazovanja, kao mere ljudskog kapitala. Fokus je na prostornoj dimenziji, to jest, prostornim razlikama (regionalne i unutarregionalne nejednakosti), koje postaju mnogo vidljivije kada se krene od manje teritorijalne jedinice (opštine). Analiza je urađena na osnovu podataka o obrazovnoj strukturi stanovništva po starosnim grupama iz Popisa 2011. godine.

RADNI KONTINGENT SRBIJE – OBRAZOVNA STRUKTURA I PROSTORNA DISTRIBUCIJA

Starosna granica za utvrđivanje kontingenta radnosposobnog stanovništva je između 15 i 64 godine, ali prvenstveno kao demografski okvir za formiranje radne snage. Za svrhu ovog rada uzeto je u obzir stanovništvo u starosnoj grupi od 20 do 64, zbog gornjih granica (18-19 godina) za sticanje srednjeg obrazovanja, što je i minimalni nivo obrazovanja potreban za uključivanje u savremene razvojne tokove.

Na području Republike Srbije, prema podacima Popisa 2011. godine, radni kontingent je brojao 4.509.274 lica (oko 63% od ukupnog stanovništva). Posmatrano prema nivou obrazovanja, preko polovine radnog kontingenta (2.625.424, tj. 58,2%) je imalo srednje obrazovanje, nešto više od petine (22,7%) je završilo samo osnovnu školu (784.392, tj. 17,4%) ili je bilo bez završene osnovne škole (239.983, tj. 5,3%), a tek svako peto lice (18,7%) je imalo više (274.466, tj. 6,1%) ili visoko obrazovanje (568.424, tj. 12,6%). Istovremeno, rezerve ljudskog kapitala su više u gradskim nego u ostalim naseljima. U radnom kontingentu gradskih naselja nadprosečno je učešće građana sa višim i visokim obrazovanjem (25,8%) u odnosu na ostala naselja (7,6%) u kojima svaki deseti građanin ovog kontingenta bio bez završene osnovne škole, a oko 28% je imalo samo osnovnu školu (Tabela 1).

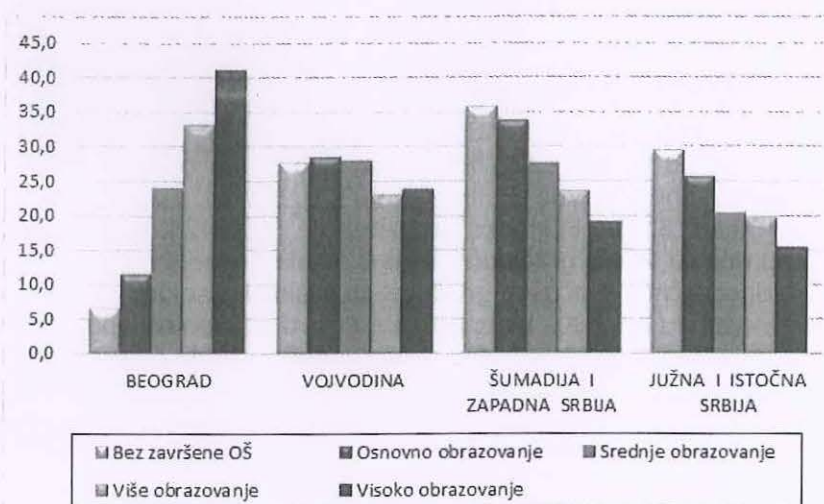
Tabela 1. Obrazovna struktura radnog kontingenta (20-64), po regionima i tipu naselja, u % (2011.)

Područje	Tip naselja	Bez završene OŠ	Osnovno obrazovanje	Srednje obrazovanje	Više obrazovanje	Visoko obrazovanje
REPUBLIKA SRBIJA	ukupno	5,3	17,4	58,2	6,1	12,6
	gradska naselja	2,4	10,8	60,7	7,8	18,0
	ostala naselja	9,9	27,7	54,4	3,5	4,1
BEOGRADSKI REGION	ukupno	1,5	8,6	59,0	8,5	21,9
	gradska naselja	1,1	6,1	57,3	9,3	25,7
	ostala naselja	3,6	19,3	66,1	5,0	5,6
REGION VOJVODINA	ukupno	5,4	18,3	59,9	5,2	11,0
	gradska naselja	3,2	13,2	61,8	6,4	15,3
	ostala naselja	8,8	26,0	57,0	3,4	4,6
REGION ŠUMADIJE I ZAPADNE SRBIJE	ukupno	6,9	21,2	57,7	5,2	8,7
	gradska naselja	2,2	12,7	63,9	7,2	13,7
	ostala naselja	11,4	29,4	51,8	3,2	3,8
REGION JUŽNE I ISTOČNE SRBIJE	ukupno	7,4	21,1	55,9	5,7	9,3
	gradska naselja	3,8	13,0	60,8	7,8	14,3
	ostala naselja	11,9	31,0	50,0	3,2	3,3

Obrazovna struktura radnih potencijala u Srbiji – prostorna distribucija i regionalne razlike

Područje Republike Srbije karakteriše izrazita prostorna polarizacija i disproporcija u pogledu radnih potencijala. U Beogradskoj oblasti, koja čini oko 4% teritorije Srbije, 2011. godine, bilo je koncentrisano nešto manje od četvrtine (23,7%) radnog kontingenta Srbije. Regioni Vojvodina i Šumadija i Zapadna Srbija imaju slična učešća površina u teritoriji Srbije (32% i 34%) i distribucije radnog kontingenta (27,2% i 27,9%), dok region Južne i Istočne Srbije ima najmanji radni kontingent (21,2%) i najveću depopulaciju.

Distribucija radnog potencijala prema obrazovnoj strukturi ukazuje na još izraženiju polarizaciju prostora Srbije. Beogradski region je apsorbovao najkvalitetniji ljudski kapital Srbije – preko dve petine visokoobrazovanog (41%) i trećinu (33%) lica sa višim obrazovanjem (Grafikon 1). Nešto manje od četvrtine radnih potencijala Srbije sa visokim i višim obrazovanjem (24% i 23%) živi u regionu Vojvodine, u Šumadiji i Zapadnoj Srbiji 19% i 24%, a najmanje u regionu Južne i Istočne Srbije – 16% i 20%. Najveći deo radnog kontingenta bez završene osnovne i sa osnovnom školom koncentrisan je u regionima Šumadija i Zapadna Srbija (36% i 34%) i Južna i Istočna Srbija (30% i 26%), u Vojvodini 28% i 29%, a najmanje u region Beograda 7% i 12% (Jokić, V. & Dželebdžić, O., 2014).



Grafikon 1. Distribucija radnih potencijala (20-64 godine) prema školskoj spremi po regionima (u%) – Popis 2011. godine

KLASIFIKACIJA OPŠTINA/GRADOVA PREMA KVALITETU NIVOU OBRAZOVANJA RADNE SNAGE

Radi lakše uporedivosti obrazovnog nivoa korišćen je proksi indeks – prosečan dostignuti nivo obrazovanja (average completed education level /EMN) (Rodríguez-Pose, A. & Tselios, V., 2011:371) koji se izračunava na osnovu sledeće formule

gde $j \in \{1,2,3\}$ nivo obrazovanja, L_j procenat lica j -og nivo obrazovanja, S_j je procena svake

$$EMN = \sum_j L_j S_j$$

kategorije. $S_1 = 2$ za tercijalno (više i visoko obrazovanje), $S_2 = 1$ za sekundarno/srednje obrazovanje i $S_3 = 0$ za osnovno obrazovanje.

Lokalna samouprava u planiranju i uređenju prostora i naselja, Trebinje, 2018.

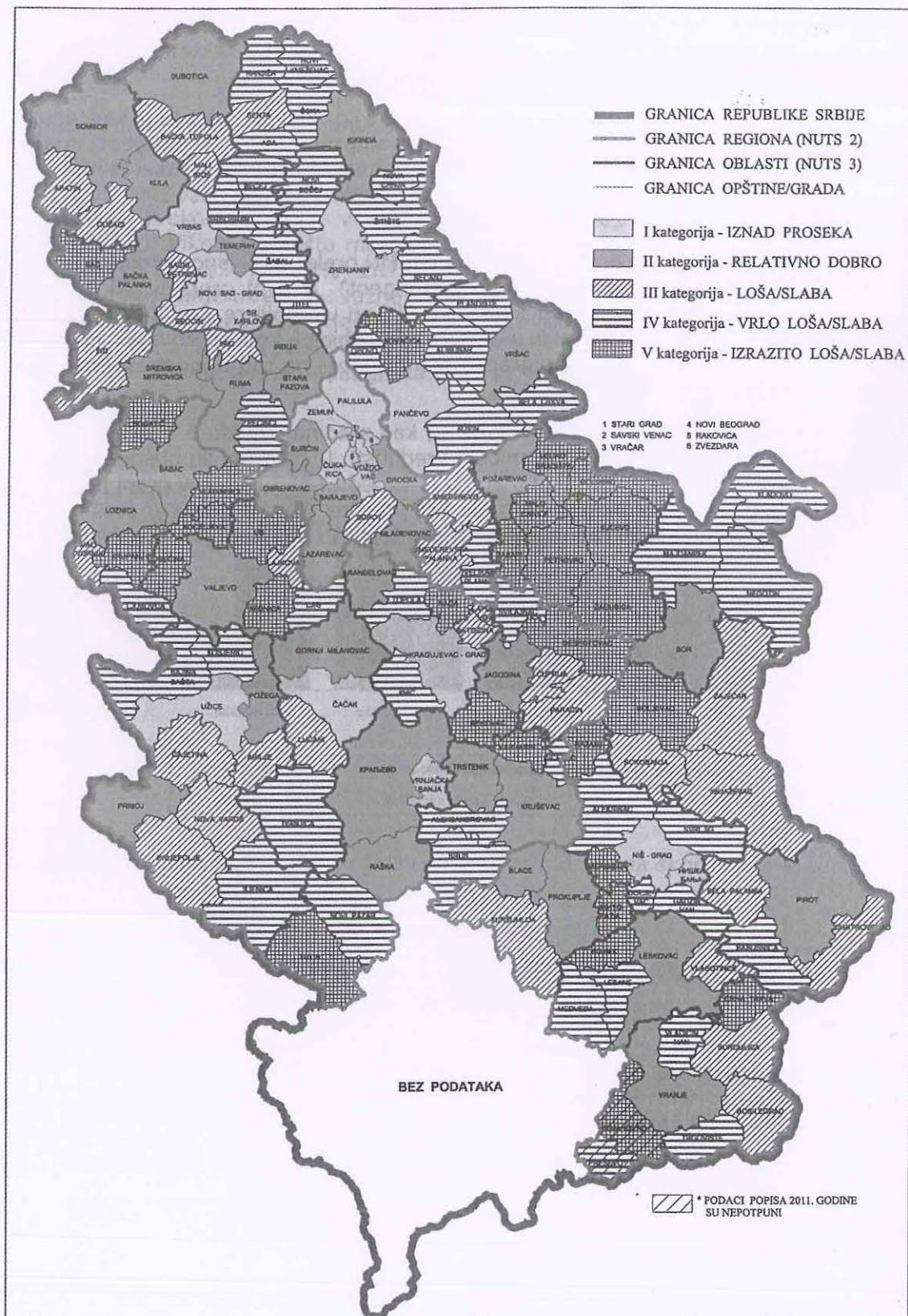
Na osnovu dobijenih vrednosti (EMN) radnih potencijala (20-64) urađena je klasifikacija opština/ gradova u pet kategorija/grupa (Slika 1). Gradacija je napravljena u odnosu na republički prosek, odnosno odstupanja od EMN (0,96). U osnovi su dve grupe: iznad i ispod republičkog proseka.

U grupi iznad republičkog proseka je 20 opština i gradova, u kojima je koncentrisano preko trećine radnog potencijala (37,2%). Najkvalitetniji radni kontingent imaju 10 beogradskih opština i gradovi Novi Sad i Niš. Opštine ispod proseka su razvrstane u četiri grupe. Najbolje rangirane u ovoj grupi su opštine u kojima je vrednost EMN do 5% ispod republičkog proseka – ukupno 25 opština.

Najlošije rangirane su opštine u kojima je EMN preko 30% ispod proseka Republike Srbije (V grupa – ekstremno loš/slab radni kontingent). U ovoj grupi je 28 opština, sa veoma malim rezervama radnog potencijala (oko 6% od ukupnih rezervi u Srbiji). Najveća koncentracija opština u ovoj kategoriji je u Braničevskoj oblasti, koja se izdvaja i po najvećem učešću spoljnih migracija (masovne migracije stanovništva na rad u inostranstvo započele su još tokom 60-ih godina prošlog veka).

Ostale dve grupe (III i IV) izdvojene su kao sredina između 5 i 30% odstupanja, po 12% više odnosno manje od ovih graničnih vrednosti. U III grupi su opštine u kojima je odstupanje od proseka EMN između 5 i 17%, a u IV između 18 i 30%. U IV grupi je 54 opštine (koncentrisano je oko 15% radnog potencijala Srbije), dok je u III grupa znatno manji broj opština (34) ali sa većim (18% radnog potencijala Srbije) i kvalitetnijim rezervama radnog kontingenta.

Obrazovna struktura radnih potencijala u Srbiji – prostorna distribucija i regionalne razlike



Slika 1. Klasifikacija opština/gradova Srbije prema EMN radnih potencijala (20-64 godina)

REGIONALNE I UNUTARREGIONALNE NEJEDNAKOSTI

Sumarni podaci po regionima prema klasifikaciji/tipologiji opština zasnovanoj na vrednostima EMN dati su u tabeli 2. U poređenju sa Tabelom 1, koja pokazuje obrazovnu strukturu radne snage u regionima (učesće po dostignutim nivoima obrazovanja), Tabla 2. prikazuje prostornu distribuciju prema kvalitetu/osobenostima radne snage.

Region Beograda ima ubedljivo najbolje ljudski kapital – nešto manje od 80% radne snage je u I kategoriji (iznad proseka).

U region Vojvodine u ovoj kategoriji je oko 34% radnog kontingenta, koncentrisanog na području grada Novog Sada i četiri opštine (15% površine regiona), oko 28% ima relativno dobar nivo obrazovanja (II kategorija). Radna snaga sa niskim obrazovnim postignućem učestvuje sa oko 15% (III kategorija), a nešto više od petine (21,5%) je sa vrlo niskim obrazovanjem i koncentrisana je uglavnom u pograničnim opštinama u tri oblasti (Severnabačka, Južni i Srednji Banat).

Područje Srbije južno od Beograda ima znatno lošiji ljudski kapital i izraženije unutarregionalne nejednakost.

Region Šumadija i Zapadna Srbija ima oko 20% radnog kontingenta sa iznad prosečnim kvalitetom, koncentrisanom u četiri opštine na nešto manje od 10% teritorije regiona. Oko 25% radne snage sa relativno dobrom obrazovnom strukturom koncentrisana je na oko 20% teritorije, a skoro sličan procenat (26,4%) radne snage sa niskim obrazovnim postignućem nastanjuje 15 opština koje pokrivaju 26% teritorije. Radna snaga sa najlošijim karakteristikama (IV i V kategorija) – oko 28% nalazi se na 46,6% teritorija..

Region Južne i Istočne Srbije generalno ima niske/loše vrednosti EMN (III-V kategorije) i najslabiji ljudski kapital u Srbiji, prema obrazovnom nivou (pojedini delovi se mogu nazvati "pustinjom" ljudskog kapitala). Samo grad Niš ima radni kontingent sa kvalitetom iznad proseka (17,4%), ali pokriva samo 2% teritorije regiona. „Relativno dobra radna snaga“ učestvuje sa oko 21%, ali pokriva relativno malu teritoriju regiona, oko 15%. Na ostalom delu teritorije (oko 83%) zastupljene su slabe reserve radne snage: 30% sa lošim, oko 20% vrlo lošim i oko 11% sa izuzetno lošim radnim kontingentom u pogledu nivoa obrazovanja.

Tabela 2. Distribucija opština, radne snage i prostora prema klasifikaciji na osnovu vrednosti EMN

		Klasifikacija/tipologija prema EMN				
		I (iznad proseka)	II (relativno dobra)	III (loša/slaba)	IV (vrlo loša/slaba)	V (ekstremno loša/slaba)
REPUBLIKA SRBIJA	opština (%)	12,4	15,5	21,1	33,5	17,4
	radna snaga (%)	37,2	24,1	18,0	14,8	6,0
	područje/površina (%)	9,3	21,1	23,1	31,9	14,6
BEOGRAD	opština (%)	58,8	35,3	5,9	0,0	0,0
	radna snaga (%)	78,6	20,3	1,2	0,0	0,0
	područje/površina (%)	31,4	60,0	8,6	0,0	0,0
VOJVODINA	opština (%)	11,1	17,8	15,6	51,1	4,4
	radna snaga (%)	33,7	28,1	14,7	21,5	2,0
	područje/površina (%)	15,0	23,8	16,6	40,9	3,6
ŠUMADIJA I ZAPADNA SRBIJA	opština (%)	7,7	13,5	28,8	26,9	23,1
	radna snaga (%)	20,3	25,5	26,4	17,0	10,8
	područje/površina (%)	8,8	20,3	26,2	27,2	17,4
JUŽNA I ISTOČNA SRBIJA	opština (%)	2,1	8,5	23,4	36,2	29,8
	radna snaga (%)	17,4	21,4	30,1	19,7	11,4
	područje/površina (%)	2,3	14,8	27,3	33,0	22,6

Obrazovna struktura radnih potencijala u Srbiji – prostorna distribucija i regionalne razlike

Očigledno je da svi regioni, osim Beograda koji ima veoma izraženu koncentraciju ljudskog kapitala, karakterišu intraregionalne nejednakosti u prostornoj distribuciji radne snage, posebno regiona Južna i Istočna Srbije i regiona Šumadija i Zapadne Srbije.

Ovakvo stanje prostorne distribucije i kvaliteta ljudskog kapitala rezultat je višedecenijskog nedostatka odgovarajućih politika regionalnog razvoja, koji su trebale da odgovore na regionalne nejednakosti. Međutim, rastući prostorni disbalans samo je podsticao stalne migracije sa manje razvijene teritorije. Ovo najbolje ilustruju podaci o kretanju broja stanovnika na području Srbije od 1991-2011 (Jokić, V. 2013). Pre dve decenije Srbija – Jug (region Šumadija i Zapadna Srbija i region Istočna i Južna Srbija) je imala za oko pola miliona stanovnika (532.145) više nego Srbija Sever (regioni Beograd i Vojvodina), ali do 2011. stanovništvo na Severu se povećalo za oko 69.000, dok se na Jugu smanjilo za 460.000. Od toga, broj stanovnika regiona Istočna i Južna Srbija za 20 godina se smanjio za oko 300.000, od čega samo po osnovu migracija za oko 160.000, a regiona Šumadija i Zapadna Srbija za oko 165.000 (po osnovu migracija za oko 60.000). Svakako, u ovim migracijama je učestvovala uglavnom mlađa, po pravilu, obrazovanija populacija.

Kada se ovom dodaju spoljne migracije tokom 1990-tih godina, kada je veliki broj visokoobrazovanih građana napustio zemlju, kao i nastavku trenda odlaska mladih i obrazovanih iz zemlje za šta nema tačnih podataka, problem kvaliteta ljudskih resursa u Srbiji, kao i regionalne nejednakosti postaje sve izraženiji.

ZAKLJUČAK

Višedecenijsko zanemarivanje pitanja neravnomernog razvoja prostora Srbije, prenebregavanje posledica spoljnih i unutrašnjih migracija, zbog kojih je još od druge polovine XX veka počelo demografsko praznjenje pojedinih delova Srbije, dovelo je do veoma izražene teritorijalne polarizacije u svakom pogledu (ekonomskom, socijalnom demografskom).

Rezultati analize su potvrdili izrazite prostorne nejednakosti i polarizaciju u pogledu koncentracije i distribucije u kvalitetu radnih potencijala u Srbiji. Naime, Republika Srbija se suočava sa veoma izraženim međuregionalnim i unutarregionalnim razlikama u pogledu razvijenosti što podstiče i migracione tokove, čime se produbljuje demografski disbalans, ali i multiplikuje/jača nesklad u svim razvojnim dimenzijama (privrednoj, socijalnoj, obrazovnoj i dr.). U takvim okolnostima, posebno brine trend da se povećava odliv mladih visokoobrazovanih stanovnika (fenomen "odliva mozgova"), čime se značajno iscrpljuje („siromaši“) ljudski kapital i produbljuju problemi u pogledu ekonomskog, socijalnog, demografskog i uopšte prostornog razvoja Srbije.

Za Srbiju je postao nerešiv problem da zadrži (sačuva svoj ljudski kapital), a još teže da privuče stručnjake, što pokazuju podaci Izveštaja Svetskog ekonomskog foruma (The Global Competitiveness Report 2013–2014, str.335). Koriste se dva nova indikatora: kapacitet zemlje za zadržavanje talenata, prema kojem je Srbija na 146. poziciji, i kapacitet zemlje za privlačenje talenata, gde je Srbija pozicionirana na pretposlednjem mestu od 148. Zemlje iz našeg okruženja su u nešto boljoj poziciji (Bugarska 142 i 144), Rumunija (138 i 132), Hrvatska (134 i 143), Mađarska (126 i 115), dok Albanija zauzima daleko najbolju poziciju (60 i 63).

Prezentovani podaci ukazuju da Srbija danas nema ekonomsku snagu kojom bi se obezbedilo veće zapošljavanje radno sposobnog mladog stanovništva. Imajući u vidu biološku iscrpljenost seoskih područja, a sve masovniji odliv mozgova iz gradova, Srbija mora što pre da razvije mehanizme i podsticajne mere kako bi se zaustavio odlazak mladih u inostranstvo.

LITERATURA:

- Chen, D., Dahlman, C. (2004). Knowledge and Development – A Cross-Section Approach, *World Bank Policy Research Working Paper* 3366, pristupljeno 10. oktobar 2015. godine
- Chocholatá, M., & Furková, A. (2017). Regional Disparities in Education Attainment Level in the European Union: A Spatial Approach, *Baltic Journal of European Studies*, Tallinn University of Tehnology, volumen 7, Issue 2, <https://www.degruyter.com/view/j/bjes.2017.7.issue-2/bjes-2017-0012/bjes-2017-0012.xml>, pristupljeno 28.02. 2018. godine
- Jokić, V. (2013): Prostorni raspored i starosna struktura kao faktor ograničenja (ravnomernog) razvoja Srbije, *Arhitektura i urbanizam br. 38*, IAUS, Beograd
- Jokić, V., & Dželebdžić, O. (2014). Mapiranje socijalne isključenosti – prostorna dimenzija starosne i obrazovne strukture stanovništva Srbije, *Obnova strateškog prostornog mišljenja, istraživanja i upravljanja u Srbiji – knjiga 2, Posebna izdanja br. 74*, IAUS, Beograd, str. 107-137, ISBN 978-86-80329-80-2, UDK 316.614(497.11), 316.346(497.11)
- Karahasan, B. López-Bazo, E (2013). The Spatial Distribution of Human Capital: Can It Really Be Explained by Regional Differences in Market Access? *International Regional Science Review* No 36 (4), pp. 451-480, <http://irx.sagepub.com/content/early/2013/06/17/0160017613491492.full.pdf+html>, pristupljeno/preuzeto 30.11. 2015.
- Mitrović, M. & Mitrović, I. (2015). Uloga ljudskog kapitala u povećanju konkurentnosti privrede Srbije (The Role of Human Capital in Increasing Competitiveness of the Serbian Economy), *Synthesis 2015, Book of proceedings International scientific conference of IT and Business-Related Research*, Singidunum Universit, Belgrade
- Rodríguez-Pose, A., Tselios V. (2011). Mapping the European regional educational distribution, *European Urban and Regional Studies* 18: 358-374, preuzeto sa eur.sagepub.com na KoBSON 23. februara 2015. godine
- World Economic Forum (2013). The Europe 2020 Competitiveness Report: Building a More Competitive Europe 2014, <http://www.weforum.org/>, preuzeto 8.10.2015.
- World Economic Forum (2014). The Global Competitiveness Report 2013–2014, <http://www.weforum.org/> preuzeto 7.10.2015
- World Economic Forum (2015). The Human Capital Report 2015, <http://www.weforum.org/> preuzeto 7.10.2015.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

711.1:352.078(082)
711.4:352.078(082)

НАУЧНО-стручни скуп са међународним учешћем Локална самоуправа у планирању и уређењу простора и насеља (7 ; 2018 ; Требиње)

Zbornik radova / Sedmi naučno-stručni skup sa međunarodnim učešćem
Lokalna samouprava u planiranju i uređenju prostora i naselja, Trebinje,
april 2018. ; organizuju Asocijacija prostornih planera Srbije ... [et al.]
; urednici Dejan Filipović, Danica Šantić, Miroslav Marić. - Beograd :
Asocijacija prostornih planera Srbije : Univerzitet, Geografski fakultet,
2018 (Niš : Grafika Galeb). - 719 str. : ilustr. ; 25 cm

"Prikazani radovi učesnika sa Geografskog fakulteta Univerziteta u Beogradu
deo su rezultata istraživanja na naučno-istraživačkim projektima pod
brojevima 173038, 176008, 176017, 179035, 43007, 47006, 37010 ..." -->
kolofon. - Tiraž 300. - Str. 11: Uvodna reč / uredništvo. - Napomene i
bibliografske reference uz radove. - Bibliografija uz svaki rad. -
Abstracts.

ISBN 978-86-6283-061-6 (GF)

a) Просторно планирање - Зборници b) Урбанистичко планирање -
Зборници c) Локална самоуправа - Зборници
COBISS.SR-ID 261349388